

servatoriulu ese de doue ori in
septemana, mercuria si sambat'a.

Prețulu

Stru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl.,
6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa
1 fl. mai multu pe anu; — trimis
post'a in lăințulu monarchiei
1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl.
In strainatate pe 1 anu 10 fl.
22 franci, pe 6 luni 6 fl. s'eu
franci; — numeri singuratici se
dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,
se platestu pe serie s'eu linia, cu
litera merute garmondu, la prim'a
publicare câte 7 cr., la adou'a si a
trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea
30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.
Prenumeratiunile se potu face in
modulu celu mai usioru prin assem-
natiunile postei statului, adrestate de
a dreptulu la Redactiunea Diariulu
Observatoriulu in Sibiu.

Nr. 91.

Sibiu, 11/23 Novembre 1878.

Anulu I.

moriu asupra starii Romaniloru transdanubiani.

(Urmare.)

Asia dér', nepotendu avea in bisericile loru cătu numai limb'a gréca, pentru-ca limb'a latina expulsata si oprita in bisericile dise ortodoxe, manii erau siliti se aiba si in scóla numai limb'a ca; că-ci in tempulu acela, si mai cu séma cu úrea Turciloru, nu numai Romanii, ci chiaru si ecii nu poteau avea alti institutori că se invetie copii loru carte, de cătu pre popi; si acestia du-ca nu slujiau in biserică de cătu grecesce, se vede ca nu poteau se scia de cătu limb'a gréca; prin urmare nu poteau invetiá pre copii Romaniloru, cari erau si elevi ai loru, de cătu numai te grecesca; si este mai multu de cătu invedu, ca déca Romanii nu s'au potutu servi in bisericile loru, si n'au potutu invetiá la scóla de cătu limb'a gréca, acésta n'au facut'o pentru-ca tienea grecismu, séu pentru-ca doriau se devina greci limba, ci de nevoia; pentru-ca nici nu poteau se a altu-mintrea, déca vreau se remana crestini cum erau; că-ci abandonarea de către ei a bei grecesci 'i aru fi pus in alternativa de a cracisia seu mahometismulu séu catholicismulu, care ochii disiloru ortodocsi de atunci, ba chiaru si oru de acum erá mai odiosu si mai periculosu cătu jugulu turcescu, pe care precum se scie, si preferitu crestinii mai bine de cătu unu adjuu ce potea se le dea catholicii, cari, salvandu-'i iminentulu sclavagiu alu Turciloru, erá se aiba influentia óre-care asupra ortodocsiloru, pe care quintia acesti din urma au crediut'o mai pericula si mai desastroasa pentru ortodocsia de cătu ulu turcescu. Si prin urmare Romanii tolerandu bisericile loru limb'a gréca si la scola asemenea, si supusu unei nevoi, care mai cu séma pe atunci, de natura a predominá influentia morala nu nai a Romaniloru, ci a tuturoru popóraloru stine.

Dovedindu-se dér', ca Romanii au fostu totuna unu poporu distinctu, de ginta latina intre mórale crestine ale Turciei, si ca cu tóta inriurea ce au avutu asupra sentimentulu loru nationale limb'a gréca, care le-a servitu de organu la cultulu instruirea loru, adeca la formarea si dezvoltarea storu doue principii primordiale ale omului móde, ei s'au stracuratu prin tóte aceste peripetii pericole vatematóre si amenintatóre esistentiei nationalitatii loru, fara a se alterá caracterulu loru mitivu, ei se arata inaintea lumei si astadi initiali totu precum au fostu de la inceputu: adeca mani (Valaques), unu poporu de ginta latina, cu limb'a loru strabuna, că limba materna, care si astadi este unu dialectu alu uneia din limbele neone (limbei romanesci de a stang'a Dunarii), cu obiceiurile si obiceiurile loru romanesci, si in fine cu conditiunile si calitatile constitutive unu poporu.

Romanii resipiti mai in tóta peninsul'a Balcanica, sunt mai numerosi si mai compacti in Macedonia si in Epiro-Thesalia, precum si in Bulgaria propriu disa.

Pe totu sírulu muntelui Pindu, care, incependu Macedonia si despartindu acésta de Albania mai la sudu Thesalia de Epiru, ajunge pana la arele Greciei, si pe ambele cóste si póle ale stui munte locuiescu numai Romanii; si incependu la muntele Gramos, care este unulu din verfurile muntelui Pindu, pana la hotarele Greciei, pe tóta întinderea acestui munte nu gasesce cine-va de unu numai sate si orasiele romanesci, cari in neru de o suta aprópe, sunt constituite apoi in nune exclusivu romanesci si inportante atátu din ista a positiunii loru geografice, precum si din ista a calitatiloru si conditiuniloru loru sociale; cum este Samarina, spre esemplu, care are o poporatiune de 1500 de familii, tóte romane, si cricesa diferite manufacturi, arme etc.; Minciu (Metiova) cu o miie si mai bine de familii, tóte romane, avendu pe langa altele si unu Ecsarcu, deca unu felu de autonomia bisericésca, că-ci sarculu se alege de locuitorii Romani si se reanósce de către Patriarchulu din Constantinopole,

si de Ecsarchia depindu inca vre-o diece sate romanesci din pregiurulu orasiulu Minciu. — Totu pe sírulu Pindului sunt situate si orasielele Saracu si Calarii (Calaritis), renumite in secolulu alu XVIII-lea pentru insemnatulu comerciu ce facea cu Europ'a si mai cu séma cu Livorno si cu Marsilia. Calarii este patri'a natala a lui Coleti, celu mai distinsu ministru si singurulu omu de statu alu Greciei moderne, a carui mama nu vorbia cu fiulu ei, primulu ministru alu Greciei, decâtu numai romanesc, pentru-ca nici nu scia betran'a se vorbesca grecesce.*) Patru-dieci de sate romanesci formésa cantonulu disu alu Romaniloru de Aspropotamu.

Dara in privinti'a multimei de poporatiune romana in tienutul Turciei din Europ'a, nu trebuie se se ié cineva numai dupa numerulu sateloru si orasieleloru romanesci; pentru-ca poporatiunea unu sate séu orasielu romanescu ecivaléza poporatiunea de mai multe sate grecesci si bulgaresci; si acésta provine din cauza ca Grecii si Bulgarii de prin sate, fiindu clacasi la mosiile Turciloru, nu sunt in mare numeru. Cá esemplu si proba aducemu Samarina, Minciu etc. de la muntele Pindu, si Crusiov'a, Vlachos-Clisur'a etc. din Macedonia.

Samarin'a are 1500 de case tóte de romani, pe candu una nahye (canton) totu din districtulu Grebena anume Vengia, compusa de doue-dieci si patru sate grecesci, abia are o poporatiune de 3000 de suflete; pentru-ca tóte aceste 24 de sate grecesci n'au de cătu siése sute de case preste totu, pe cătu tempu numai unu orasielu romanescu, Samarina avendu 1500 de case, are o poporatiune întreita de cătu unu cantonu întregu compusu de 24 de sate grecesci.

In Macedonia orasielulu romanescu Crusiov'a are aprópe trei-mii de case cu o poporatiune aprópe de doue-dieci de mii suflete Romani. Ei bine, cá se póta avé cineva numerulu acesta de poporatiune bulgara, trebuie se stringa la unu locu poporatiunea de 40 si 50 de sate bulgaresci de prin campiile din Bitolia (Monastir) si Perlepe, unde satele loru fiindu mosii ale Turciloru, n'au de cătu de la 30 pana la 70 de case fia-care satu. Deci subtu punctulu de vedere numericu romanii nu potu fi nesocotiti. Pe langa acestea, superioritatea Romaniloru in tóte cele alte conditiuni ale fiintiei morale a omului, póte suplini cu indestulare mic'a loru inferioritate la numeru, in comparatiune cu totalitatea Bulgariloru si a Greciloru din totu imperiulu turcescu.

O parte dintre Romanii de la munti (montagnards) ai Pindului se ocupa cu vitele, éra cea mai mare parte din ei cu comerciulu si cu unu felu de industria locala; mai si tóta Thesalia si o parte a Epirului, in tempu de iérna, candu romanii, cari se ocupa cu vitele descindu cu ele in campiile acestoru doue provincii, ele sunt pline de Romani, éra in Macedonia gasesce cine-va pre Romani destulu de numerosi, si-'i vede ca ei formésa burgesi'a poporatiunii bulgare, care afara din orasie sunt mai toti (Bulgarii) clacasi la mosiile Turciloru, unde nimeni din ei nu scie carte, afara numai de preotulu satului.

Mai cu sama la Bitolia (Monastir) capital'a Macedoniei occidentale, si in prejurulu lui, Romanii au preponderantia in tóte, chiaru si in numeru; pentru-ca afara din orasiulu Bitolia, unde Romanii sunt egali cu Bulgarii la numeru, dér' superiori in dezvoltarea si in cultur'a loru morala si intelectuala, pentru-ca comerciulu, artele, industria locala, professiunile sunt in manile Romaniloru, mai sunt si alte orasiele si sate insemnate, precum este Ternov'a si Magarova cu o miie de case locuite numai de Romani, Maloviste, Nejopole, Gobiste, Crusiov'a, care singura are 3000 de case romanesci etc.; si aceste orasiele si sate pe deplinu romanesci, nu

*) Nu scia grecesce nici fia-sa, sora a ministrului Coleti, ea inca vorbia numai romanesc cu frate-seu. De altu-mentrea chiaru in capital'a Athen'a se mai afla pana in dio'a de astadi suburbe intréga de locuitori macedoromani, supranumiti in batjocura Tintiaris si Cutiovlachi.

sunt departe de cătu unele cá doue óre, altele cá 4 óre, si numai Crusiov'a ca 7 óre departe de Bitolia.

Pretutindenii in Macedonia sunt Romani si mai cu séma prin orasie, precum la Giunai'a, unde sunt 700 de familii romanesci, la Salonice, la Seres, la Alistrati, la Cavala, Perlepe, Chiopruli, Ochrida, Resna etc.; asemenea si prin tóta Albania, si aci mai multu in orasie, precum la Elbasan, la Firana, la Cavaia, la Durazzo, la Pizrena etc. si la districtulu Albaniei numitu Muzechi pe la Berat, sunt multi Romani, cari se ocupa cu vitele.

Apoi venindu in Bulgaria propriu disa, si aci Romanii se afla in mare numeru, si mai cu sama pe malulu dreptu alu Dunarii, unde Romanii formésa comune a parte, ocupa mai multe sate si orasie si au majoritatea ei, mai pe totu malulu dreptu alu acestui mare fluviu.

Romanii in genere sunt mai inteligenti si mai dezvoltati de cătu Bulgarii, bá chiaru de cătu Grecii; Romanii pe la secolulu alu optu-spre-diecelea faceau ei exclusivu comerciulu Turciei continentale cu Europ'a. Pe atunci renumitul orasiu Moscopole, locuitu numai de Romani, avea una poporatiune de 80,000 de suflete de unu elementu omogenu. Acestu orasiu pe deplinu romanescu, era centrulu comerciului si culturai intelectuale in Turcia, pentru-ca atunci era si tipografia la Moscopole, pe cătu tempu nu era atunci nici la Constantinopole. Baronulu Sina, cea mai bogata casa din Austria, este unu romanu din Macedonia (din Moscopole), precum si alti multi negutiatori si bancheri, spre esemplu Dumba, Tositia etc. sunt totu Romani din peninsul'a Balcanica. Chiaru astadi, déca vede cine-va unu mare negutiatoru, unu professoru, unu artistu, mai cu séma in orasiele Macedoniei, Epiro-Thesaliei si Albaniei, acesta trebuie se fia unu romanu. Chiaru deputatii tramisi la parlamentulu otomanu din Constantinopole, cá reprezentanti ai crestiniiloru din Macedonia si din Epiro-Thesalia, sunt romani; D-nu N. Cianaca deputatu de Ianina, capital'a vilaietului Epiro-Thesaliei, este romanu din Minciu (Metiova) si D-nu V. Papanoglu, deputatu alu Saloniceului, capital'a Macedoniei, este romanu din Crusova.

(Va urmá.)

Proiectulu de adresa alu Serbiloru.

Pana acuma s'au prezentatu patru proiecte de adresa cá respunsu la cuventulu de tron, prin care s'a deschisu sesiunea actuala a dietei unguresci. Unulu este alu majoritatii gubernamentale, altulu alu opozitiunii intrunite, alu treilea este alu Croatiloru, éra alu patruea alu deputatiloru serbesci, cari s'au decisu a emite o adresa, prin care se dea ocaziune tuturoru deputatiloru nemagiari se-si espuna parerile si dorintiele loru. Nu se scie inca, déca cei 12 deputati de nationalitate romana, cari se afla in diet'a actuala, au aderatu si au subscrisu si densii acelu proiectu de adresa séu nu. Dara oricum, acelu proiectu de adresa esitu din abil'a péna a energiosului deputatu serbescu dr. Politu, merita se fia cunoscutu si publiculu celui mare, fiindu unu actu de mare inportantia actuala, acarui valóre, de si astadi despretiuita din partea puterniciloru dilei, va cresce si va fi apretiuita de catra istoricii cari voru scrie istoria lupteloru de esistentia a nationalitatiloru asuprite.

Proiectulu de adresa alu dr. Politu vorbesce in numele acelora. Ne simtimu deci datori a-lu reproduce si noi in colónele acestui diariu, recomandandu-lu seriósei atentii a cetitoriloru nostri. Acelu proiectu de adresa suna in traducere fidela precum urmédia:

„Maiestatea Vóstra imperatésca si regésca apostolica!

Diet'a adunata au ascultat augustulu cuventulu de tron cu acea supunere omagiala si fidelitate traditionala, cu care s'au indatinatu se audia totu-deuna cuvintele Regelui seu pentru binele patriei. Intr'unu tempu asia de gravu, precum este

